

СОЦІАЛЬНЕ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Дев'яткіна Н. М., Молчанов Р. Ю.

ВСТУП

На сучасному етапі ринкових перетворень в Україні створено та закріплено правову базу для подальшого розвитку ринкових відносин, здійснюється лібералізація економіки та зовнішньоекономічної діяльності, розпочато приватизацію, вживаються заходи щодо широкої демократизації трудових відносин. Окрім цього, запроваджуються заходи щодо встановлення мінімальних соціальних гарантій та створення адресної системи підтримки малозабезпечених громадян.

Зниження доходів до бюджету загострило проблему фінансування заходів із соціального захисту населення, що погіршило соціальний захист найуразливіших верств населення: дітей, пенсіонерів, інвалідів, самотніх людей похилого віку, безробітних, багатодітних сімей.

Реформа соціального захисту населення зумовлена відсутністю єдиних принципів визначення критеріїв необхідності надання соціальних виплат та пільг, взаємоповторюваністю окремих видів соціальних виплат, відсутністю чіткої спрямованості соціальних виплат для підтримки малозабезпечених сімей, недостатністю узгодженості соціальних виплат з іншими державними витратами в соціальній сфері, відсутністю механізмів регулювання бюджетів соціальних фондів тощо.

Необхідно також вдосконалити і структуру та порядок формування видатків бюджету на соціальні потреби на основі системи мінімальних державних соціальних стандартів.

1. Соціальне значення здійснення ювенальної політики

На сучасному етапі ринкових перетворень в Україні створено та закріплено правову базу для подальшого розвитку ринкових відносин, здійснюється лібералізація економіки та зовнішньоекономічної діяльності, розпочато приватизацію, вживаються заходи щодо широкої демократизації трудових відносин. Окрім цього, запроваджуються заходи щодо встановлення мінімальних соціальних гарантій та створення адресної системи підтримки малозабезпечених громадян.

Зниження доходів до бюджету загострило проблему фінансування заходів із соціального захисту населення, що погіршило соціальний захист найуразливіших верств населення: дітей, пенсіонерів, інвалідів, самотніх людей похилого віку, безробітних, багатодітних сімей.

Реформа соціального захисту населення зумовлена відсутністю єдиних принципів визначення критеріїв необхідності надання соціальних виплат та пільг, взаємоповторюваністю окремих видів соціальних виплат, відсутністю чіткої спрямованості соціальних виплат для підтримки малозабезпечених сімей, недостатністю узгодженості соціальних виплат з іншими державними витратами в соціальній сфері, відсутністю механізмів регулювання бюджетів соціальних фондів тощо.

Необхідно також вдосконалити і структуру та порядок формування видатків бюджету на соціальні потреби на основі системи мінімальних державних соціальних стандартів.

В Україні прийнято низку нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері соціального захисту населення. Основні форми та методи соціального захисту населення визначаються Конституцією України, основами законодавства України про обов'язкове державне соціальне страхування, іншими законами та актами Президента України. Існує необхідність щодо розробки та прийняття комплексу нормативних та розпорядчих актів з окремих видів соціальної допомоги та послуг. Ці норми мають ґрунтуватися на науково обґрунтованих правових та фінансових засадах.

Удосконалення нормативно-правових та законодавчих актів у галузі соціального захисту населення на науково обґрунтованій правовій та фінансовій основі потребує ретельної підготовки та розробки їх проєктів. Даним питанням мають займатися кваліфіковані вчені і науковці. Проте, варто зазначити, що практично ніхто зі вчених в Україні не займається створенням науково обґрунтованих фінансово-правових засад соціального захисту населення. Але, на наш погляд, питання науково обґрунтованих фінансово-правових основ соціального захисту населення пов'язані з удосконаленням змісту законів та підзаконних актів, які приймає Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів. України¹.

На мій погляд, заходи щодо соціального захисту населення мають фінансуватися двома способами:

- насамперед, за рахунок виділення коштів із державного бюджету, тобто за рахунок коштів платників податків;
- через соціальні платежі на користь системи соціального захисту (соціальні внески).

Довгострокова перспектива України щодо економічного розвитку полягає у проведенні масштабних реформ, спрямованих на створення якісно нової системи. Ці реформи мають забезпечити комплексний розвиток усіх складових ринкової економіки. Однією з них є система соціального захисту населення. У ширшому розумінні поняття

¹ Лісовий А. В. Механізм фінансування соціальної складової економічної безпеки. *Фінанси України*. 2008. № 4. С. 32–37.

«соціальний захист населення» може бути визначено як систему економічних, політичних та правових заходів, спрямованих на створення оптимальних умов для забезпечення реальних можливостей реалізації населенням своїх прав та свобод, які забезпечують матеріальний добробут².

Оснoву системи соціального захисту населення складає сукупність державних, економічних, соціальних та правових гарантій: право на працю та отримання винагороди за працю відповідно до її кількості та якості, право на вибір професії та сфери використання праці, здобуття загальної та професійної та вищої освіти, право на матеріальну підтримку у старості та у разі непрацездатності у працездатному віці, право на соціальне страхування та ін. Близько 20–25 % державного бюджету України іде лише на соціальний захист населення.

На думку В. В. Вітвіцької, кризові явища соціально-економічного розвитку України, насамперед, впливають на становище дітей³. Наше суспільство ще не має необхідних соціально-економічних умов для їх повноцінного фізичного та морального розвитку. У таких умовах поширені різні порушення прав підростаючого покоління. Це загострює актуальність питання захисту дітей від протиправних дій та визначає особливості реалізації державної ювенальної політики. Її актуальність визначається певними обставинами, а саме: більшою вразливістю даної категорії з урахуванням особистісних рис, величиною та характером шкоди, що завдається фізичному та моральному здоров'ю підростаючого покоління; поширенням таких протиправних дій; високим рівнем латентності.

Соціальний захист населення забезпечується за рахунок коштів держави, громадських та приватних організацій. Згідно з офіційними даними Держкомстату, у 2021 році витрати на соціально-культурні заходи становили 13 455,5 млн грн, з них (у відсотках):

- на освіту – 35,1;
- на сферу охорони здоров'я – 32,7;
- соціальний захист та соціальне забезпечення – 30,8;
- культуру та мистецтво – 3,1;
- фізичну культуру і спорт – 1,5.

Таким чином, економічна категорія «соціальний захист» є системою розподільчих відносин, в ході яких за рахунок частини національного доходу формуються та використовуються соціальні фонди для матеріального забезпечення та обслуговування окремих категорій населення України.

² Опарін В. Фінанси: (Загальна теорія) : навч. посібник / Валерій Опарін ; МОН України ; Київ. нац. економічний ун-т. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ : КНЕУ. 2002. 238 с.

³ Вітвіцька В. В. Проблема захисту прав дитини / В. В. Вітвіцька. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 1997. № 2. С. 29–35.

Тісний зв'язок між соціальною допомогою та соціальним страхуванням став наслідком того, що у країнах із ринковою системою економіки категорія «соціальний бюджет» як видатки, держави, бізнесу та окремих осіб на соціальний захист та доходи, необхідні для фінансування системи соціального захисту, використовується для аналізу та коригування державної соціальної політики в цілому.

За даними перепису 2020 року, в Україні понад 103 тисячі дітей-сиріт, з них 30 тисяч (29 %) перебувають в закладах-інтернатах. За загальної чисельності дітей в Україні в 10,8 млн., діти-сироти становлять майже 1 %. За неофіційними даними, кількість дітей-сиріт може сягати і 300 тисяч, або близько 3 % від загальної кількості. Попри вражаючі дані, спеціального законодавства щодо регулювання цього питання розроблено не було.

З метою упорядкування державної молодіжної політики та створення необхідних умов для широкої участі молоді у всіх сферах життя суспільства та держави, Президент України видав Указ Про Національну раду з питань молодіжної політики. Крім того, Указом Президента України затверджено Положення про Національну раду з питань молодіжної політики при Президентові України, в якій встановлюються основні права, завдання та обов'язки Ради, організаційні питання її роботи тощо.

Враховуючи соціально-економічну значимість реалізації ювенальної політики, хотілося б детальніше розглянути: по-перше, стан соціально-економічного захисту дітей у державі та сім'ях, які мають дітей на утриманні; по-друге, витрати, які спрямовуються на здійснення ювенальної політики; і по-третє, соціальні протиріччя, які пов'язані із запровадженням ювенальної системи.

Становище дітей є відображенням реальної ситуації у державі. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, яких в Україні налічується майже 100 тисяч, мають право на особливий захист та допомогу з боку держави. Законодавство України гарантує їм ряд пільг та надання заходів з допомоги та підтримки. У 2006 році запроваджено нові соціальні виплати та допомоги на дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, які перебувають під опікою або у відповідних установах, за принципом «гроші слідують за дитиною». Забезпечення оптимальних умов для життя і розвитку цієї категорії дітей є обов'язком директорів та керівників установ, у яких вони утримуються та виховуються. Для влаштування дітей, що залишилися без піклування батьків, останнім часом перевага надається дитячим будинкам сімейного типу та прийомним сім'ям. Для підтримки нових форм сімейного виховання дітей в Україні запроваджено низку грошових виплат, які фінансуються за рахунок коштів, які надходять у місцеві бюджети.

Особливу увагу слід приділяти дітям з інвалідністю, утримання яких, через їх стан здоров'я, потребує додаткових коштів. Завдання держави – створити належні та гідні умови для життєдіяльності та розвитку понад 160 тисяч дітей з обмеженими фізичними можливостями. Для цього, законодавством України передбачено понад 10 різних видів виплат, у тому числі пенсій та державних субсидій.

В останні роки соціально-економічна ситуація в Україні повністю змінила стиль та умови життя населення. Перебудова економічних відносин призвела до зниження рівня життя окремих категорій громадян. З цієї причини державна політика, в основі своїй, спрямована на забезпечення соціального захисту населення, особливо його пільгових груп, у тому числі сімей, у яких на виховані перебувають неповнолітні. Про це свідчить низка нормативних правових актів, які спрямовані на соціальний захист сімей з дітьми та сімей, які потрапили у скрутне фінансове становище.

Конституцією України, зокрема, статтею 46, громадянам України гарантується право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Законом України «Про охорону дитинства», а саме статтею 13, встановлено, що держава надає соціальну допомогу батькам або особам, які їх замінюють, передбачену Законом України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» та іншими нормативними актами з метою створення належних матеріальних умов виховання дітей у сім'ях. При цьому, згідно з Конституцією, соціальні виплати та соціальна допомога, що є основним джерелом коштів для існування, повинні забезпечувати рівень життя не нижче встановленого законом прожиткового мінімуму.

Аналіз структури грошових доходів населення України показав, що питома вага заробітної плати не завжди є настільки великою, щоб забезпечити обсяг споживання матеріальних благ, достатніх для відновлення фізичної та розумової працездатності.

Про це свідчить той факт, що останніми роками постійно збільшується кількість одержувачів певних соціальних виплат, а також збільшується сума цих виплат.

Відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» може бути призначено одразу кілька видів державної підтримки, а розподіл кожного з них має певні відмінності, які потребують особливої уваги під час перевірки⁴.

⁴ Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21 листопада 1992 року № 2811-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>

Відповідно до вимог Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21 листопада 1992 р. № 2811 та зі змінами постанов Кабінету Міністрів України № 1751 від 27 грудня 2001 р. «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми» та № 13 від 11 січня 2007 «Деякі питання призначення і виплати допомоги сім'ям з дітьми» державна допомога сім'ям, які мають дітей, призначається та виплачується органами з праці та соціального захисту населення за місцем проживання батьків, усиновлювачів, опікуна (-ів), піклувальника (-ів).

Необхідні документи для надання допомоги сім'ям з дітьми подаються виключно особою, яка претендує на надання допомоги, та розглядаються протягом 10 днів з дня подання заяви. Одночасно з цим, за наявності письмового звернення особи, яка має намір отримати зазначену допомогу, але не може отримати лише необхідні документи за станом здоров'я або інших поважних причин, збирання цих документів покладається на органи, що надають допомогу.

Уповноважені виконавчими комітетами сільських та селищних рад особи приймають заяви з необхідними документами для надання державної допомоги сім'ям, які мають дітей, та направляють їх до відповідних органів праці та соціального захисту населення у сільській місцевості.

Орган з визначення та виплати допомоги повинен видати або надіслати заявнику письмове повідомлення про призначення або відмову у допомозі із зазначенням причини відмови та порядку оскарження протягом 5 днів з дня ухвалення відповідного рішення. У випадку, якщо до заяви не буде додано всі необхідні документи, заявник буде проінформований про те, які додаткові документи необхідно надати. У разі їх подання у строк не пізніше ніж 1 місяць з дня отримання зазначеного повідомлення. Днем (місяцем) звернення з проханням про надання допомоги вважається день (місяць) прийняття або відправлення запиту.

При усиновленні, або встановленні опіки над двома та більше дітьми, допомога надається на кожну дитину.

Орган, який призначає та виплачує цю допомогу, повинен надавати заявнику роз'яснення з питань, пов'язаних із призначенням та наданням державної допомоги сім'ям з дітьми, а також допомогу в отриманні необхідних документів.

У разі виникнення обставин, які можуть призвести до припинення виплати зазначеної допомоги, одержувачі зобов'язані повідомити про це протягом 10-ти днів. Виплата компенсації закінчується за відповідним рішенням із місяця, наступного за місяцем, у якому настали такі обставини.

На кожного одержувача державної допомоги сім'ям, які мають дітей, а також на одержувачів державної соціальної допомоги сім'ям, які потрапили у скрутне становище органом праці та соціального захисту населення заводиться особова справа, яка містить документи, на підставі яких була надана допомога, виділяється, а також її розрахунки її розміру.

Зазначені особові справи мають вестись відповідно до Інструкції щодо порядку оформлення та ведення особових справ отримувачів усіх видів соціальної допомоги, затвердженої наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 19.09.2006 р. № 345.

Суми державної допомоги, не отримані у строк з вини органу, який призначає або сплачує зазначену допомогу, виплачуються у будь-який час без обмежень. Виплата здійснюється виходячи з прожиткового мінімуму, визначеного на день її призначення.

Допомога, не одержана вчасно через невиконання встановлених законом умов її отримувачами, виплачується за час, що минув з моменту призначення, але не більше ніж за 3 місяці з місяця звернення про її одержання.

Органи, які призначають та здійснюють виплату державної допомоги сім'ям з дітьми, мають право, за необхідності, перевіряти обґрунтованість видачі та достовірність документів, що подаються для надання державної допомоги, матеріальне становище сімей.

Вищі державні соціальні інспектори та державні соціальні інспектори органів зайнятості та соціального захисту спільно з представниками органів опіки та піклування несуть відповідальність за контроль за цільовим використанням допомоги та створення належних умов для утримання та всебічного виховання дітей шляхом точкового моніторингу та спостереженням за виплатами і їх використанням окремими сім'ями.

Крім того, головні державні соціальні інспектори та державні соціальні інспектори органів праці та соціального захисту населення повинні обмінюватися інформацією, шляхом подання запитів, з органами державної податкової інспекції, органами Державтоінспекції, бюротехнічної інвентаризації, органами КРУ, службами у справах дітей та центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, управліннями у справах сім'ї та молоді та іншими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, з метою проведення перевірок на достовірність відомостей, отриманих від осіб, які звернулися із заявою про призначення державної соціальної допомоги.

Підприємства, установи та організації несуть відповідальність за шкоду, заподіяну сім'ям з дітьми або державі внаслідок несвоечасної видачі документів, або надання недостовірних відомостей та відшкодовують їх у порядку встановленому законодавством.

Рішення органу про призначення та виплату державної допомоги може бути оскаржене до вищестоящего органу або до суду, що стоїть нижче. Посадові особи установ, які замовляють та виплачують державну допомогу сім'ям з дітьми, винні у порушенні закону несуть відповідальність, встановлену законом.

У ході дослідження було наголошено, що наразі органи влади мають забезпечити дотримання державними органами, підприємствами, установами та організаціями, а також їхніми посадовими особами вимог Закону України «Про звернення громадян» при розгляді скарг щодо порушень прав дітей на отримання державної допомоги.

На наш погляд, особливої уваги потребує питання щодо надання державної допомоги при народженні дитини.

Так, слід зазначити, що допомога при народженні дитини надається одному з батьків дитини, опікуну, який постійно проживає разом з дитиною, з метою створення відповідних умов для її повного утримання та виховання, що звернення про призначення надійшло не пізніше 12 календарних місяців після народження дитини.

Така допомога не надається при народженні мертвої дитини.

Особливу увагу слід також приділити розміру допомоги, що надається. Так, відповідно до пункту 13 Порядку допомога при народженні дитини призначається у розмірі, встановленому на день народження дитини: тобто допомога при народженні дитини, яка народилася після 31 грудня 2007 р., надається на суму 12 240 грн. – на першу дитину, 25 000 грн. – на другу, 50 000 грн. – на третю і наступну дитину. Допомога виплачується одноразово при народженні першої дитини у розмірі 4800 грн., другої – 4840 грн, третьої та наступних дітей – 5000 грн.. Залишок на першу дитину виплачується протягом наступних 12 місяців (грн. 620 гривень на місяць), на другу дитину – 24 місяців (840 гривень на місяць), на третю та наступну дитину – 36 місяців (1250 гривень на місяць).

Що ж стосується виплат у 2022 році, то розмір допомоги становить 41 280 гривень. Виплата здійснюється одноразово в розмірі 10 320 гривень, решта суми виплачується протягом 36 місяців рівними частинами (по 860 гривень щомісяця). Сума виплат незмінна та не залежить від того, чи це перша чи, наприклад, третя дитина.

Контроль за цільовим використанням допомоги та створенням належних умов для повноцінного утримання і виховання дітей здійснюють головні державні соціальні інспектори та державні соціальні інспектори органів праці та соціального захисту населення спільно з управліннями у справах сім'ї та молоді, службами у справах дітей та органів опіки і піклування за допомогою моніторингу та вибіркового спостереження за виплатами і використанням допомоги окремими сім'ями.

Якщо буде доведено факт нецільового використання коштів, посадові особи таких органів подають керівнику організації, яка надає допомогу, щодо припинення виплат допомоги такій сім'ї.

Державні органи реєстрації актів цивільного стану у строк до 10 днів після реєстрації факту смерті дитини передають відповідні відомості до органів з праці та соціального захисту населення за формою, встановленою законодавством.

У разі неявки матері (батька, опікуна) до дільничного педіатра (сімейного лікаря), під наглядом якого перебуває дитина віком до одного року, адміністрація лікувально-профілактичного закладу інформує про це орган праці та соціального захисту населення за місцем проживання дитини. Витрати на виплату допомоги при народженні дитини (зокрема військовослужбовцям) покриваються рахунок коштів державного бюджету у вигляді субвенцій до місцевого бюджету.

Нажаль, але слід зазначити, що для певних категорій людей народження дитини стало своєрідною формою доходу. Недобросовісні батьки, вбачають в нормах чинного законодавства матеріальну вигоду та розглядають народження дитини як можливість «заробити».

Після народження дитини та отримання ними допомоги, ці батьки використовують державні кошти на задоволення власних потреб. Таке становище не є правильним, особливо для дитини-громадянина, оскільки він не отримує коштів, передбачених законодавцем, для свого нормального розвитку. Така дитина важлива для своїх батьків доти, доки вона представляє для них матеріальний інтерес. Після досягнення дитиною трирічного віку вона стає тягарем. У кращому випадку батьки позбавляються її, відправляючи в дитячий будинок, у гіршому – позбавляють її життя. Для такої дитини є й інший шлях: до його виховання батьки навіть не приділяють бодай мінімальних зусиль. Дитина залежить від друзів, сусідів чи родичів, і після досягнення мінімального працездатного віку починає заробляти собі на життя сама. Це призводить до незаконного використання дитячої праці, такі діти стають жертвами збоченців та різноманітних злочинців. У міру дорослішання доля такої дитини не покращується. Позбавлений нормального виховання та якісної освіти, підліток виростає психічно, навіть часто, фізично деформованим.

Як показує досвід, така дитина часто веде антисоціальний спосіб життя, не отримує мінімальної освіти та, відповідно, і роботи. Щоб задовольнити хоча б мінімальні власні потреби, особа із таким майбутнім вступає на злочинний шлях.

На закінчення слід наголосити, що значну частину державних коштів, наданих в рамках допомоги при народженні дитини для її

нормального забезпечення мінімально необхідними речами, недобросовісні батьки витрачають на власні розваги.

Можливо, комусь цікаво, яке значення це має для держави? Кошти надають, а кожна сім'я сама може вирішувати, як їх використовувати. Проте ситуація набагато складніша. Сім'ї, які використовують кошти не за їх прямим призначенням, порушують передбачене чинним законодавством природне право дитини на нормальний розвиток. Більше того, такі батьки посягають на державний суверенітет України. Збільшення числа неблагополучних дітей автоматично збільшує кількість злочинців. Це призводить: по-перше, до майбутніх витрат на утримання виправних установ; по-друге, на жаль, наша країна втрачає обороноздатність (країна втрачає придатних до військової служби молодих людей).

2. Економічне значення здійснення ювенальної політики

У нашій країні, на жаль, не проводилися дослідження в галузі економіки, спрямовані на розрахунок вигоди для держави при здійсненні ювенальної юстиції та пробації (заміни покарання у вигляді позбавлення волі на заходи, спрямовані на виховний вплив), для неповнолітніх правопорушників.

Для розкриття цієї економічної проблеми, на наш погляд, варто вдатися до робіт зарубіжних дослідників.

Зокрема, дослідження Стіва Еоса на прикладі штату Вашингтон «Переваги та витрати програм профілактики та раннього втручання у відношенні до неповнолітніх правопорушників»⁵, яке показує, що коли неповнолітніх засуджують до позбавлення волі з суворим режимом ізоляції, іноді їх відправляють до виправних установ штату, і округ несе відносно невеликі витрати. Утримання під вартою в державній установі суворого режиму обходиться дорожче, іноді перевищуючи 60 000 доларів США на рік, порівняно зі 100 000 доларів або і менше за місцем проживання під наглядом і охороною поліції. Тому владі деяких штатів іноді дешевше направити неповнолітнього до установи штату, ніж організувати і розвивати виховну роботу з підлітками за місцем проживання.

Таке фінансування може спричинити небажані результати. Окресом часто не вистачає ресурсів чи стимулів для розширення місцевих програм чи послуг, внаслідок чого залишається менше альтернативних

⁵ Выгоды и затраты программ профилактики и раннего вмешательства в отношении несовершеннолетних преступников Стив Эос, Роксанн Либ, Джим Мэйфилд, Марна Миллер, Анни Пеннуччи Институт общественного порядка штат Вашингтон, США Серия «Работа с детьми группы риска». *Демографические и экономические аспекты ювенальной юстиции*. 2008. Вып. № 16. С. 298–332.

молодіжних програм, ніж того потребує суспільство. Без місцевих програм або послуг у суддів не буде іншого вибору, окрім як направляти неповнолітніх осіб, засуджених за дрібні злочини, у віддалені та закриті установи. В результаті діти утримуються у в'язницях штату просто тому, що округу нема де їх розмістити, а сплатити ці послуги тим паче непросто.

Декілька штатів змінили спосіб фінансування ювенальної юстиції, щоб знизити марне витрачання коштів на і так економічно не вигідну систему штатів, через які неповнолітніх правопорушників відправляють у виправні установи штату із суворим режимом ізоляції. Деякі штати відшкодовують округам витрати, понесені округами за утримання на місці неповнолітніх правопорушників, і вимагають, щоб округи сплачували частину вартості утримання неповнолітніх до установи штату. Інші штати просто збільшили плату, яку округи платять за направлення молоді в установи штату, і, як не дивно, розпочали програми в областях, де раніше не було стимулів для їх розвитку. Треті (штати) пішли обома шляхами, створивши спеціальні програми фінансування на рівні штатів або дозволивши федеральним фондам фінансувати місцеві програми ювенальної юстиції. Окремі штати продемонстрували, що перегляд моделей фінансування їхніх систем судів у справах неповнолітніх може утримати більше дітей удома, скоротити кількість дітей у в'язницях та покращити наслідки для осіб, які проходять через установи/заклади системи ювенальної юстиції.

Чому так важливо, скільки неповнолітніх потрапляє до виправних установ штату?

«У виправних установах молодь більше дізнається про те, як стати злочинцями, ніж про виправлення», – говорить Керол Л. Адамс, Секретар управління соціального забезпечення штату Іллінойс⁶.

Фінансовий стимул, який змушує направляти неповнолітніх до виправних установ штату може не являтися проблемою, якщо неповнолітніх утримувати у суворій ізоляції, яка коштує державі дешевше, ніж суспільні послуги та програми. Також режим суворої ізоляції у перспективі збільшує рівень громадської безпеки, так як дає наслідком зниження кількості рецидивних правопорушень

Велика кількість молодих людей, які потрапили до системи ювенальної юстиції, можуть обійтися і без режиму ізоляції. Більшість неповнолітніх, які потрапили до установ системи ювенальної юстиції, становлять мінімальну загрозу громадській безпеці, часто вимагаючи незначного втручання, а то і зовсім лише моральної підтримки. Лише 4% осіб молодших 18 років, заарештованих у 2003 р., було

⁶ Управление социального обеспечения штата Иллинойс (весна/лето 2004 г.). *Информационный бюллетень* (Solutions Newsletter).

заарештовано за тяжкі злочини⁷. За пагони заарештовують у 109 разів більше молодих людей, ніж за вбивство. Лише 24 % неповнолітніх ув'язнених було засуджено за злочини, які віднесені до категорії тяжких насильницьких злочинів⁸.

Утримання у в'язницях штату коштує дорого, а відправляти неповнолітніх, яким не потрібно там перебувати, до виправних установ штату – тим паче не вигідно. Щороку капітальні витрати на будівництво нових об'єктів становлять приблизно 100 000 доларів США на камеру, а експлуатаційні витрати перевищують 60 000 доларів на камеру⁹. У порівнянні з комунальними послугами, такі як медикаментозне лікування або консультації, а також комплексні послуги, створені для забезпечення нормального функціонування людини та її вчасного прибуття до шкіл, ЗВО та на роботу, і сума яких на рік рідко перевищує 15 000 доларів США (а часто коштує і менше 5000 доларів США), фінансування таких установ здається ще більш не вигідним. Загальна картина така, що фінансування виправних програм за місцем проживання заощаджує гроші платників податків. У 1998 році, в своєму дослідженні професор Марк А. Коен (Університет Вандербільта) оцінив, у скільки обходиться відсутність необхідного нагляду та виправного впливу для проблемних підлітків. Як показує дослідження, кожен неповнолітній, якому не дозволили розпочати злочинне життя (включно з майбутніми дорослими злочинами), міг заощадити країні від 1,7 до 2,3 мільйонів доларів¹⁰.

Утримання ув'язненого підлітка у в'язниці знижує шанси на те, що цей проблемний неповнолітній успішно перейде у доросле життя. Нові дослідження, що ведуться в рамках реформи політики в галузі ювенальної юстиції у США на місцевому рівні та на рівні штатів показує, що так рішення щодо ув'язнення не тільки з більшою ймовірністю закріпить злочинну поведінку серед молоді з груп ризику, але й дозволить їм освоїти більше кримінальних навичок, ніж якби вони пройшли індивідуальну корекційну програму. Групове утримання в режимі ізоляції посилює у підлітка відчуття, що він не є частиною нормального суспільства і ще більше віддаляє його від нього. Дослідження неповнолітніх, відправлених до державних установ, показало, що позбавлення волі збільшує ризик злочинної

⁷ Snyder H. "Juvenile Arrests 2003". Washington, D. C. : Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 2005.

⁸ Sickmund M., Sladky T. J., and Kang, Wei. "Census of Juveniles in Residential Placement Databook" Washington, D. C. : Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 2005.

⁹ Donziger S. A. (Ed). *The Real War on Crime: The Report of the National Criminal Justice Commission*. New York : Perennial, 1996.

¹⁰ Cohen Mark A. "The Monetary Value of Saving a High Risk Youth". *The Journal of Qualitative Criminology*. 1998. № 14 (1). P. 5–33.

поведінки в майбутньому більше, ніж такі фактори, як членство у групі неповнолітніх правопорушників, володіння зброєю чи сімейне неблагополуччя. Як показують дослідження заарештованих підлітків: а) вони частіше визнаються винними та відправлені до державних виправних установ; б) неповнолітні, які були ув'язнені, гірше навчаються у й частіше працюють на нелегальних роботах, ніж їхні однолітки, які не перебувають у в'язниці¹¹. Витрати та вплив виправних установ штату неоднаково переносяться молоддю або жителями районів. Неповнолітні, що належить до расових та етнічних меншин, становить приблизно одну третину від загальної чисельності молоді США, проте вони становлять дві третини від загальної кількості молодих людей, які перебувають у висновку в штатних та місцевих виправних установах. Цю нерівність можна пояснити різним рівнем неправомірної поведінки. Одне дослідження показало, що молодь із меншин (афроамериканці), серед усієї молоді, що не мала судимості за одні і ті ж злочини, у шість разів частіше була засуджена до позбавлення волі, ніж біла молодь. У латиноамериканській молоді втричі більше шансів потрапити до в'язниці у порівнянні з білими¹².

Наступною та, наразі, найактуальнішою темою є соціальне питання впровадження ювенальної політики в Україні.

Незважаючи на розповсюджену пропаганду в ЗМІ та в програмах політичних сил, система ювенальної юстиції (як і ювенальна політика) зазнала шквалу критики. Чим активніше політичні сили намагаються захищати ювенальне питання, тим активніше її опоненти намагаються її спростувати. Не остання роль у розкритті цієї проблеми належить інтернет-ресурсам. Близько 70 % інформації, яку видає за запитом «ювенальна політика», є негативними¹³.

Мимоволі виникає питання, чому така прогресивна і демократична тема викликає такий супротив у суспільстві?

Зіткнувшись із цим питанням, ми приходимо до висновку, що варто виділити два основні стовпи, які ускладнюють розуміння і, отже,

¹¹ Holman B. and Jason Ziedenberg. (Forthcoming). *The Dangers of Detention: The Impact of Incarcerating Youth in Detention and Other Secure Congregate Facilities*. Baltimore, Maryland : Annie E. Casey Foundation.

¹² Dishion T. J., McCord J., Poulin F. "When Interventions Harm: Peer Groups and Problem Behavior". *American Psychologist*. 1999. № 54 (9). P. 755–764; Holman B., Ziedenberg J. (Forthcoming). *The Dangers of Detention: The Impact of Incarcerating Youth in Detention and Other Secure Congregate Facilities*. Baltimore, Maryland : Annie E. Casey Foundation.

¹³ Ювенальна політика. URL: http://www.google.com.ua/#hl=ru&output=search&client=psy-ab&q=%=hp.3..0.797.4166.1.5179.18.10.0.7.7.0.203.1010.5j4j1.10.0...0.0...1c.Wafk_qE_u58&psj=1&bav=on.2.or.r_gc.r_pw.r_qf.&fp=88c1fffa69396b5b&biw=1024&bih=653

застосування цього прогресивного інституту в нашій національній правовій системі.

Насамперед, важливо наголосити на суб'єктивному факторі, властивому нашій ще недостатньо нерозвиненій політичній системі: це опір будь-якій ініціативі правлячої політичної влади.

Вирішення цієї проблеми не є предметом нашого дослідження, більш того, її вирішення стане можливим лише після часу, коли остаточно сформується українська політична система.

Другою проблемою впровадження ювенальної юстиції у національну правову систему є спотворене сприйняття цього інституту суспільством.

За більш детального розкриття цього питання ми повністю згодні з думкою поважної Наталії Крестовської.

Професор Крестовська Н. продемонструвала у своєму дослідженні, що в преамбулі Конвенції ООН про права дитини (далі – КПД) наголошується, що сім'я є найважливішим центром суспільства та природним середовищем для зростання та процвітання. Для того щоб дитина повноцінно і гармонійно розвивалася як особистість, вона повинна рости в сімейному середовищі, в атмосфері радості, кохання та розуміння.

Із сорока однієї статті КПД, присвяченої безпосередньо правам дитини, третина так чи інакше пов'язує благополуччя дитини з сімейним середовищем, і не лише посягає на батьківські права, а й сприяє їх реалізації. Зокрема, статті 5 і 14 закріплюють право батьків і законних опікунів дитини належним чином керувати дитиною і спрямовувати її з урахуванням здібностей, що розвиваються. Статті 9 і 10 зобов'язують державу забезпечувати, щоб дитина не розлучалася зі своїми батьками проти їх волі. При цьому дитина має право на регулярні особисті стосунки та прямий контакт із обома батьками, навіть якщо вони проживають у різних країнах. Стаття 29, присвячена праву дитини на освіту, і свідчить, що «освіта дитини має бути спрямована на виховання поваги до своїх батьків».

Батьківські права займають належне місце і в міжнародних стандартах ювенальної юстиції, зокрема, у Мінімальних правилах здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила)¹⁴ та в Керівних принципах ООН щодо запобігання злочинності неповнолітніх (Ер-Риядські принципи)¹⁵ [пункти 12, 13, 14]. Права та обов'язки

¹⁴ Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних (Пекинские правила) : утверждены резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН 10/33 от 10 декабря 1985 г. *Юстиция*. 1991. № 12–14.

¹⁵ Руководящие принципы Организации Объединенных Наций для предупреждения преступности среди несовершеннолетних (Эр-Риядские руководящие

батьків у сфері ювенальної юстиції також викладені у Рекомендації СМ/РЕС (2008) 11 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам (зокрема Україні) «Європейські правила щодо неповнолітніх правопорушників, які підлягають застосуванню санкцій чи заходів» від 5 листопада 2008 року¹⁶ [Статті 14, 25, 29, 34, 102 та ін].

Більшість закордонних правових актів, що визначають правове становище дитини, містять статті про обов'язки дитини, у тому числі щодо батьків. Можна лише шкодувати, що у Законі України «Про Охорону дитинства»¹⁷ такої норми немає, але вся глава 13 Сімейного кодексу України¹⁸ ґрунтується на принципі взаємних прав та обов'язків батьків та дітей.

На жаль, наші громадяни, побоюючись жорсткої заборони примусу щодо дитини за умов впровадження дитячої юстиції. Проте, вони просто плутають примус, насильство і покарання, та повністю ототожнюють їх. Насправді, жоден із законів чи інших правових актів щодо ювенальної юстиції не ставить під сумнів необхідність поєднання переконання та примусу у процесі виховання дитини. Батьківське насильство заборонено, а виконання покарань покладено на органи державної влади, а примус (без, зрозуміло, побоїв) був і є одним із методів виховання.

Отже, сучасне міжнародне ювенальне право, закордонне та національне законодавство створюють правові основи для зміцнення дитячо-батьківських відносин, що ґрунтуються на взаємній повазі, любові та відповідальності дітей та батьків.

Крім того, варто відстоювати позицію про те, що ювенальна політика та ювенальна юстиція, як її похідна, є світовим трендом, спрямованим на захист прав дітей та забезпечення їх нормального фізичного та психічного розвитку. Конвенція про права дитини не лише підписана та ратифікована більшістю країн світу (винятками є Сомалі, де тридцять років не було стабільного уряду, і Сполучені Штати, які тільки зараз представляють його до Сенату для ратифікації). Сьогодні стандарти Конвенції про права дитини відтворені в багатьох регіональних правових документах, включаючи Африканську декларацію та План дій 2001 р., Марракешську декларацію «Дівчата:

принципи): приняты резолюцией 45/112 Генеральной Ассамблеи от 14 декабря 1990 года. URL: http://www.un.org/russian/documen/convents/juveniles_deinquency_prevention.html

¹⁶ Європейські правила щодо неповнолітніх правопорушників, які підлягають застосуванню санкцій чи заходів. *Відновне правосуддя в Україні*. 2009. № 3–4. С. 48–62.

¹⁷ Про Охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

¹⁸ Сімейного кодексу України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 21–22. Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

глобальний рух» 2001 р., Рабатську декларацію 2005 р. з питань дітей, прийнята ісламськими країнами, Європейська конвенція про здійснення прав дитини (ратифікована Україною 3 серпня 2006 р.).

Різні форми ювенальної юстиції нині існують у не тільки в країнах Європи, а й Азії, Латинської Америки, Австралії та Нової Зеландії та деяких країнах Африки.

В Індії, наприклад, у 2000 році було прийнято Закон «Про ювенальну юстицію (опіку та захист дітей)», який зачіпає дві категорії дітей: 1) тих які перебувають у конфлікті із законом; 2) тих, хто перебуває у складній життєвій ситуації та потребує допомоги (правопорушники, втікачі з дому, сироти, жебраки та ін.). Відповідно до цих двох завдань законом було створено дві установи: Комісія ювенальної юстиції та Комітет із благополуччя дітей. Комісія з ювенальної юстиції складається з магістратського судді та двох соціальних працівників, одним з яких обов'язково має бути жінкою. Обов'язковою умовою щодо усіх членів суду є спеціальні професійні знання, які необхідні для роботи з дітьми¹⁹.

Ювенальна юстиція також існує в Японії, Китаї, Кореї, поступово створюється в країнах Центральної Азії. Зокрема, указом президента Казахстану у 2008 році затверджено Концепцію розвитку системи ювенальної юстиції в Республіці Казахстан на 2009–2011 роки. Зокрема, у ній передбачається, що спеціалізований ювенальний суд має стати найважливішою одиницею в системі ювенальної юстиції²⁰.

Крім того, наступним кроком влади є переконання населення в тому, що направленість ювенальної юстиції не на умовну, а на реальну відповідальність неповнолітніх правопорушників. Тобто необхідно створити систему, що сприятиме перевихованню правопорушника, а не, по-перше: формалізації юридичної відповідальності (що, у свою чергу, може створити враження про відворотність покарання); друге: покарання має переслідувати мету виховання позитивних якостей особистості, а чи не «гніву» на пенітенціарну систему та державний апарат.

У нашій країні існуюча система кримінально-адміністративного реагування на злочини та дрібні правопорушення не є достатньо розвиненою, оскільки в більшості випадків дитина за вчинення злочину, відбувається «легким переляком». У разі її засудження звичай, неповнолітнього звільняють від відбування покарання з

¹⁹ The Juvenile Justice (Care And Protection Of Children) Act, 2000. URL: <http://swd.kerala.gov.in/docs/adoption/jjact2000.pdf>

²⁰ О Концепции развития системы ювенальной юстиции в Республике Казахстан на 2009–2011 годы: Указ Президента Республики Казахстан от 19 августа 2008 года № 646. *Казахстанская правда*. 2008. 28 авг.

випробувальним терміном. Найбільш поширеним примусовим заходом виховного характеру є передача дитини під нагляд батьків²¹.

Часто саме вони є причиною того недостатнього виховання дитини. Це означає, що система ювенальної юстиції реагує як на злочини, а й на «дозлочинні» правопорушення, скоєні дітьми, попереджаючи їх і сприяючи зміцненню правосвідомості.

Слід наголосити, що ювенальна політика аж ніяк не сприяє так званім «доносам» на батьків та розвитку синдрому «Павлика Морозова».

Так, щорічне зростання кількості кримінальних справ, які порушують правоохоронні органи щодо злочинів проти неповнолітніх. «Майже половина з них – це справи про порушення батьками чи законними опікунами своїх обов'язків щодо виховання та догляду за дітьми, близько 6 % – це справи про злочини, вчинені працівниками дитячих установ (порушення права дитини на опіку та відповідальність з боку батьків – ст. 18).

У 2019 році серед неповнолітніх було скоєно на 22 % більше злочинів, дві третини з яких склали крадіжки. Співучасниками скоєних злочинів були 9800 неповнолітніх, кожний третій із них є студентом чи учнем навчального закладу. Крім того, не викоренено жорстоке поводження з дітьми (стаття 19 Конвенції), особливо у неблагополучних сім'ях, втягнення неповнолітніх у протиправні дії.

Останніми роками і нині жертвами злочинів стали понад 15 000 неповнолітніх.

Можливо, якби неповнолітні були проінформовані про можливість захисту своїх прав або якби вони могли хоча б проконсультуватися з психологом по «гарячій лінії», ці цифри були б набагато меншими²².

Крім того, на шляху до євроінтеграції не слід забувати, що Європейська конвенція про здійснення прав дітей²³ [статті 3, 10] надає дитині певні процесуальні права, зокрема, право на отримання інформації та на висловлювання власної думки при розгляді справи. З одного боку, ці статті не суперечать Сімейному кодексу України і аж ніяк не заохочують до написання доносів. З іншого боку, з причин, указаних вище, діти часто звертаються за допомогою надто пізно

²¹ Судова практика у справах про злочини неповнолітніх і втягнення їх у злочинну діяльність (Узагальнення Верховного Суду України). URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/E4CA91BA11B60773C2257607003A0640?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=E4CA91BA11B60773C2257607003A0640&Count=500&>

²² Права дитини в Україні vs ювенальна юстиція? URL: <http://zapad.r-u.org.ua/news/337-news.html>

²³ Європейська конвенція про здійснення прав дітей : ратифікована із заявою Законом України № 69-V (69–16) від 3 серпня 2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 41. Ст. 354.

(відомо, що дитячий суїцид, як і раніше, залишається на досить високому рівні, а статистика щодо дітей-жертв злочинів у нас не ведеться).

Державні органи також мають зробити чимало кроків, щоб «зламати» стереотип про те, що ювенальна політика – це «втручання держави в життя сім'ї та жорстоке відділення дітей від батьків за найменшу їх провинку».

Однак ніхто не заперечує, що втручання держави необхідне і у випадках насильства у сім'ї, особливо щодо дітей. Хоча в Україні немає ювенальної системи, норми та практика втручання у сімейні справи, включаючи позбавлення батьківських прав, існують уже багато років.

Зокрема, згідно зі статтею 164 Сімейного кодексу України, батьки можуть бути позбавлені батьківських прав, якщо: 1) не забрали дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли стосовно неї батьківського піклування; 2) ухиляються від виконання своїх обов'язків з виховання дитини; 3) жорстоко поведуться з дитиною; 4) є хронічними алкоголіками або наркоманами; 5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; 6) засуджені за вчинення умисного злочину щодо дитини.

Як бачимо, батьки не можуть бути позбавлені права на дитину з економічних причин, навіть якщо бідність сім'ї призводить до недостатнього харчування, відсутності одягу відповідно до сезону та антисанітарних умов проживання дитини.

За правилами Всесвітньої організації охорони здоров'я це слід трактувати як жорстоке поводження, але з погляду національного законодавства та Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини така ситуація не є підставою для позбавлення батьківських прав. Типовим прикладом є «Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Савіні проти України»²⁴.

Слід також зазначити, що позбавлення батьківських прав є прерогативою судів загальної юрисдикції та не має жодного відношення до системи ювенальної юстиції.

Переглядаючи та аналізуючи інтернет-ресурси, важко не помітити, що значна частина критики ювенальної політики походить від різних релігійних організацій та рухів.

Ми не беремося сперечатися з усіма релігійними течіями, а звернемося лише до Православ'я як до найбільшої релігійної конфесії в Україні.

²⁴ Справа «Савіні проти України» (Заява № 39948/06). *Офіційний вісник України*. 2009. № 84. Ст. 2852.

Україна, як і більшість країн СНД, мають свої традиції ювенальної юстиції, що ґрунтуються на християнських цінностях.

Перший ювенальний суд Російської імперії було відкрито у Санкт-Петербурзі у 1910 році. З 1915 року більшість (п'ять із семи) російських ювенальних судів (судів у справах малолітніх або судів для малолітніх) функціонували в українських містах: у Харкові, Києві, Одесі, Катеринославі та Миколаєві. Компетенція Київського суду у справах неповнолітніх була комплексною: розглядалися як злочини, вчинені малолітніми, так і злочини проти них. Така версія підсудності ювенальних судів нині вважається найкращою серед фахівців пострадянського простору. Така конфігурація підсудності дозволяє вирішити одночасно кілька завдань кримінологічного та організаційного характеру: притягнути неповнолітнього правопорушника до відповідальності та забезпечити захист прав потерпілої дитини.

Вже у 20-х роках минулого століття російські та українські юристи порушували питання про формування «дитячого права», а також кодифікацію його нормативних джерел. І для них необхідність особливого реагування на дитячу злочинність, яка кардинально відрізняється від «дорослої» юстиції, була аксіомою.

Отже, ювенальна юстиція не є дивним і новим явищем для нашої правової культури. Вітчизняна правова традиція спирається як на досвід створення норм ювенальної юстиції та інституцій ювенальної юстиції, так і на досвід їх реалізації та функціонування.

Соціально-економічне значення реалізації ювенальної політики має бути відображено у низці державних програм з так званої дитячої зайнятості.

Під дитячою зайнятістю ми розуміємо не запровадження трудової повинності, а відкриття мережі комунальних та приватних позашкільних закладів (спортивних секцій, прикладних гуртків тощо).

Ці заклади мають виконувати кілька основних функцій, зокрема: визнання та розвиток талантів здібних дітей; виховну, тобто сприяти розвитку позитивних духовних якостей у молодих громадян держави; і, нарешті, найактуальнішим для нашого часу є вилучення молоді, ще недостатньо психічно сформованої людини, з «вулиці», з так званої «дворової культури».

Не секрет, що останнім часом серед молоді набула поширення субкультура, яка пропагує культ вседозволеності, непослуху батькам, неповаги до норм суспільства та держави. Найбільш впливовими лідерами у цій культурі, як правило, є люди з кримінальним минулим або ті, хто мав проблеми із законом.

Схиляння перед такою культурою нерідко призводить дітей із порядних сімей до конфлікту із законом і навіть до кримінальної відповідальності.

Ми пропонуємо фінансувати діяльність цих установ за рахунок коштів державного та місцевого бюджету, пожертвувань фізичних осіб, коштів державних позабюджетних фондів, коштів громадських, некомерційних та комерційних організацій, благодійних фондів, рахунків домашніх господарств. та іншими способами, не забороненими законом.

ВИСНОВКИ

Таким чином, із аналізу соціально-економічної значущості реалізації ювенальної політики можемо констатувати наступне, що ювенальна політика – складне та багатогранне явище, що надає величезний вплив на демографічну та економічну ситуацію. Масштаби цих наслідків набагато перевершують наслідки міжнародного тероризму, стихійних лих чи збройних конфліктів.

Враховуючи величезну важливість захисту прав дітей, вона включена до списку найвищих політичних пріоритетів глобальних міжнародних структур та провідних країн світу.

Пріоритет проблем ювенальної політики знаходить свій відбиток у формуванні національних стратегій та прийнятті довгострокових цільових програм, спрямованих на стійке зниження рівня порушення прав дітей²⁵.

Кожна з цих програм є результатом складних розрахунків, точність яких безпосередньо залежить від повноти та об'єктивності інформації про соціально-економічні параметри захисту прав дітей.

Заходи щодо соціально-економічного захисту дітей мають фінансуватися двома способами:

- по-перше, шляхом виділення коштів із державного бюджету, тобто за рахунок коштів платників податків;
- по-друге, через соціальні платежі на користь системи соціального захисту (соціальні внески).

При фінансуванні заходів щодо соціального захисту дітей, і головне, при визначенні розміру соціальної допомоги необхідно дотримуватись норм, встановлених Конституцією України та законами України.

Для реалізації цих завдань необхідно:

- завершити формування правової бази, що гарантує реалізацію активної та ефективної ювенальної політики;
- забезпечити стабільне фінансування галузей соціальної сфери та регіональних та місцевих соціальних програм, змінити систему взаємовідносин між державним та місцевими бюджетами всіх рівнів, підвищити обґрунтованість визначення соціальних трансфертів виходячи з потреб та реальних можливостей регіонів;

²⁵ Stewart W. Road safety in modern society and global economy / W. Stewart. London : TSO, 2003. 140 p.

- підвищити фінансову стабільність та ефективність використання позабюджетних державних соціальних фондів;
- запровадити ювенальну експертизу проектів законів та інших нормативних правових актів силами недержавних організацій та наукових установ;
- вдосконалити організацію функціонування установ соціальної сфери з метою більш раціонального використання ресурсів, що їм надаються;
- заохочувати благодійні пожертви від громадських, некомерційних та комерційних організацій.

АНОТАЦІЯ

За результатами проведеного дослідження встановлено важливість впровадження ювенальної політики для соціального та економічного розвитку держави.

Загалом, вжиття заходів для належного виховання підростаючого покоління, захисту їх прав та законних інтересів створює в прямому розумінні майбутнє країни.

Саме належна та відповідальна турбота за підростаюче покоління слугує надійною запорукою процвітаючого майбутнього, оскільки сьогоднішні діти в наступному забезпечать робочі місця в економіці України. Саме виховані сьогодні діти стануть рушієм культури та мистецтва в найближчому майбутньому.

Для забезпечення соціально-економічної реалізації ювенальної політики необхідно:

- переглянути порядок та напрями фінансування відповідних проектів за рахунок державного бюджету із можливістю залучення коштів приватних осіб, громадських та міжнародних організацій;
- впровадити проведення «ювенальної експертизи» в законотворчій діяльності із широким залученням громадськості;
- всебічно сприяти активному залученню дітей до різноманітних форм зайнятості (гуртки, дитячі колективи тощо) шляхом надання пільг (в тому числі фінансових та податкових) організаторам.

Таким чином доречно констатувати, що сьогоднішні діти, це майбутні платники податків та гарант забезпечення існування країни в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лісовий А. В. Механізм фінансування соціальної складової економічної безпеки. Фінанси України. 2008. № 4. С. 32–37.
2. Опарін В. Фінанси: (Загальна теорія) : навч. посібник / Валерій Опарін, МОН України. Київ. нац. економічний ун-т. 2-е вид., доп. і перероб. Київ : КНЕУ. 2002. 238 с.

3. Вітвіцька В. В. Проблема захисту прав дитини / В. В. Вітвіцька. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 1997. № 2. С. 29–35.

4. Выгоды и затраты программ профилактики и раннего вмешательства в отношении несовершеннолетних преступников Стив Эос, Роксани Либ, Джима Мэйфилда, Марны Миллер, Анни Пеннуччи Института общественного порядка штата Вашингтон, США Серия «Работа с детьми группы риска». Выпуск № 16. Демографические и экономические аспекты ювенальной юстиции. 2008. С. 298–332.

5. Управление социального обеспечения штата Иллинойс (весна/лето 2004 г.). Информационный бюллетень (Solutions Newsletter).

6. Snyder H. *Juvenile Arrests 2003*. Washington, D. C. : Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 2005.

7. Sickmund M., Sladky T. J., Kang Wei. *Census of Juveniles in Residential Placement Databook*. Washington, D. C. : Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 2005.

8. Donziger Steven A. (Ed). *The Real War on Crime : The Report of the National Criminal Justice Commission*. New York : Perennial, 1996.

9. Cohen Mark A. The Monetary Value of Saving a High Risk Youth. *The Journal of Qualitative Criminology*. 1998. № 14 (1). P. 5–33.

10. Holman Barry and Jason Ziedenberg. (Forthcoming). *The Dangers of Detention: The Impact of Incarcerating Youth in Detention and Other Secure Congregate Facilities*. Baltimore, Maryland : Annie E. Casey Foundation.

11. Dishion T. J., McCord J., F. Poulin. When Interventions Harm: Peer Groups and Problem Behavior. *American Psychologist*. 1999. № 54 (9). P. 755–764; Holman B, Jason Z. (Forthcoming). *The Dangers of Detention: The Impact of Incarcerating Youth in Detention and Other Secure Congregate Facilities*. Baltimore, Maryland : Annie E. Casey Foundation.

12. Ювенальна політика. URL: http://www.google.com.ua/#hl=ru&output=search&scient=psy-ab&q=%=hp.3..0.797.4166.1.5179.18.10.0.7.7.0.203.1010.5j4j1.10.0...0.0...1c.Wafk_qE_u58&psj=1&bav=on.2.or.r_gc.r_pw_r_qf.&fp=88c1fffa69396b5b&biw=1024&bih=653

13. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних (Пекинские правила) : утверждены резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН 10/33 от 10 декабря 1985 г. *Юстиция*. 1991. № 12–14.

14. Руководящие принципы Организации Объединенных Наций для предупреждения преступности среди несовершеннолетних (Эр-Риядские руководящие принципы) : приняты резолюцией 45/112 Генеральной Ассамблеи от 14 декабря 1990 года. URL: http://www.un.org/russian/document/convents/juveniles_deinquency_prevention.html

15. Європейські правила щодо неповнолітніх правопорушників, які підлягають застосуванню санкцій чи заходів. *Відновне правосуддя в Україні*. 2009. № 3–4. С. 48–62.

16. Про Охорону дитинства. Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

17. Сімейного кодексу України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 21–22. Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

18. The Juvenile Justice (Care And Protection Of Children) Act, 2000. URL: <http://swd.kerala.gov.in/docs/adoption/jjact2000.pdf>

19. О Концепции развития системы ювенальной юстиции в Республике Казахстан на 2009–2011 годы : Указ Президента Республики Казахстан от 19 августа 2008 года № 646. *Казахстанская правда*. 2008. 28 авг.

20. Судова практика у справах про злочини неповнолітніх і втягнення їх у злочинну діяльність (Узагальнення Верховного Суду України). URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/E4CA91BA11B60773C2257607003A0640?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=E4CA91BA11B60773C2257607003A0640&Count=500&>

21. Права дитини в Україні vs ювенальна юстиція? URL: <http://zapad.r-u.org.ua/news/337-news.html>

22. Європейська конвенція про здійснення прав дітей: Ратифікована із заявою Законом України № 69-V (69–16) від 3 серпня 2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 41. Ст. 354.

23. Справа «Савіни проти України» (Заява № 39948/06). *Офіційний вісник України*. 2009. № 84. Ст. 2852.

24. Stewart W. Road safety in modern society and global economy / W. Stewart. London : TSO, 2003. 140 p.

Information about the authors:

Deviatkina Nataliia Mykolaivna,

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pharmacology, Clinical
Pharmacology and Pharmacy
Poltava State Medical University
23, Shevchenko str., Poltava, 36011, Ukraine

Molchanov Rostyslav Yurievich,

PhD in Law,
Associate Professor at the Department of Administrative Law, Process
and Administrative Activity
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
26, Gagarin avenue, Dnipro, 49005, Ukraine